

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

7-son (5-jild)
2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 7 (5) – 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy

kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrda 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Норов Шухрат Сувонович</i> МОЛОДЁЖНЫЕ ОРГАНИЗАЦИИ В ИНТЕГРАЦИИ СРЕДСТВ МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ НА ПРИМЕРЕ ЗАРАФШАНСКОГО ОАЗИСА	9-14
<i>Nazirxo'jayev Muhammadalixo'ja Qosimxo'jayevich</i> 1945-1950-YILLARDA ANDIJON VA FARG'ONA VILOYATLARIDA HARBIY ASIRLARINING QURILISH VA XALQ XO'JALIGI ISHLARIGA JALB ETILISHI TARIXIDAN	15-22
<i>Xujaniyazov Uktam Eshbaevich</i> QORAQALPOG'ISTON DAVRIY MATBUOTINING MUSTAQILLIK YILLARIDAGI RIVOJLANISH TENDENSIYALARI (1991-2018).....	23-27
<i>Toirjonova Ruxsora Shaxobiddinovna</i> SOVET DAVRIDA VAQF MULKLARI TAQDIRI VA DINIY MUASSASALARGA BO'LGAN MUNOSABAT	28-31
<i>Aytmuratova Janilsin, Quvvatova Charos</i> THE ROLE OF THE JADIDS IN THE DEVELOPMENT OF NATIONAL PUBLIC EDUCATION, LITERATURE, AND ART	32-36
<i>Rahimova Zeboxon O'ktam qizi</i> XORAZM HUDUDIDAGI TARIXIY QAL'ALAR REKONSTRUKSIYASIDA 3D MODELLASHTIRISH TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI	37-42
<i>Aytmuratov Jalgas, Doshniyazov Raxat</i> QORAQALPOG'ISTON SAN'ATINING TARAQQIYOTIDA TASVIRIY SAN'ATNING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH MANBALARI	43-49

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Raximbayev Akmal Azatboyevich</i> O'ZBEKISTON HUDUDLARIDA SANOATNI RIVOJLANISHI VA AGLOMERATSIYALARNI SHAKLLANISH JARAYONLARI	50-57
<i>Amonov Mehridin Oromiddinovich</i> TADBIRKORLIK FAOLIYATINI BOSHQARISHDAGI RAHBARLIK USHLUBLARI	58-63
<i>Shukurov Ikrom Abdurashitovich</i> TURIZM SOHASINING RIVOJLANISHIDA TURISTIK FIRMA VA TASHKILOTLAR TOMONIDAN SOTILGAN SAYYOHLIK YO'LLANMALARINING TA'SIRINI TAHLIL ETISH	64-69

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Karimbayeva Salomatxon, Mirzaxmedov Abdurashid</i> IJTIMOIY TOLERANTLIKKKA TA'RIF	70-74
<i>Qayumova Aziza Toshmuradovna</i> IBN XALDUN IQLIMLAR NAZARIYASINING IJTIMOIIY-FALSAFIY TAHLILI.....	75-78
<i>Bekpo'latov Ulug'bek Rahmatulla o'g'li</i> SIMMETRIYA VA ASIMMETRIYA BIRLIGI KONTEKSTIDA "O'ZBEKISTON – 2030" STRATEGIYASIDAGI G'OYALARNING IJTIMOIIY FALSAFIY TAHLILI	79-85

<i>Kubatov Shahobjon</i> 2016-2024-YILLARDA O'ZBEK JAMIYATI TAFAKKURIDA DAVLATNING IJTIMOIIY FUNKSIYALARI TAHLILI	86-96
<i>Abduraxmonov Is'haq, Jurayeva Rayxona</i> YOSHLARDA AXBOROT MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING METODOLOGIK MUAMMOLARI	97-100
<i>Raximova Yulduz Dilmurod qizi</i> ISLOM FALSAFASIDA INSON TALQINI	101-104
<i>Achilov Firdavs Nasritdin o'g'li</i> YANGI O'ZBEKISTON YOSHLARI MA'NAVIIY QIYOFASINI YUKSALTIRISHDA MAHMUDXO'JA BEHBUDIY TA'LIMOTINING AHAMIYATI	105-108
<i>Mansurov Abdulaziz Akbarjonovich</i> DEMOGRAFIK JARAYONLAR, MIGRATSIYA VA URBANIZATSIYANING MADANIYATLARARO DIALOGGA TA'SIRI.....	109-113
<i>Хамдамов Бехзод Хабибович</i> ФИЛОСОФИЯ ЛИЧНОСТИ И СУДЬБЫ В «БОБУРНАМЕ»	114-118

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Mamadaliyeva Naibaxon, Mamadaliyeva Odinaxon</i> DAVLAT TILIDA SIFAT VA SERTIFIKATLASH ATAMALARI IZOHLI LUG'ATINI YARATISH ZARURATI	119-125
<i>Алиева Эльвина, Расулова Дилбар</i> ИЗУЧЕНИЕ КОНВЕРГЕНЦИИ ЯЗЫКОВЫХ СРЕДСТВ НА МАТЕРИАЛЕ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ПРОЗАИЧЕСКОГО ТЕКСТА	126-134
<i>Eshboyev Qahramon Bakir o'g'li</i> LEKSIKOGRAFIYADA DARAJALANISH QONUNIYATINING ILMIY-AMALIY AHAMIYATI	135-144
<i>Qodirova Barno Ibragimovna</i> O'ZBEK FILOLOGIK TERMINOLOGIYASIDA -IZM QO'SHIMCHASINING ETIMOLOGIK VA MORFOLOGIK TAHLILI	145-149
<i>Tursinbaev Ilham Po'latbay o'g'li</i> BOLALAR ADABIYOTIDA POEMANING JANRIY XUSUSIYATLARI	150-154
<i>Abdurahmonova Farangiz, Xudoymurodova Xurriyat</i> "SAG'RI TERI TILSIMI" FALSAFIY ROMANIDA BOSH QAHRAMON TAQDIRINING BADIY TALQINI	155-158

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Yunusov Xaydarali Muratovich</i> YEVROPA ITTIFOQI HUQUQINING ASOSIY PRINSIPLARI	159-168
<i>Zokirov Sherzod</i> O'ZBEK XONLIKLARIDA INSON HUQUQLARINING TA'MINLANISHI: FUQAROLAR MUHOJIRATLARI BILAN ISHLASH VA U BO'YICHA NAZORATNI AMALGA OSHIRISH MISOLIDA	169-176
<i>Жураев Шерзод Юлдашевич</i> ПРИМЕНЕНИЯ ПРИНЦИПА ЗАЩИТЫ ДОВЕРИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА	177-185

<i>Maxamatov Maxmud Maxamataminovich</i> INSON HUQUQLARIDAN CHEKINISHNI XALQARO STANDARTLARDA TARTIBGA SOLINISHI	186-192
<i>Мадаминова Дилафруз, Авазбекова Диёрахон</i> СОПРИКОСНОВЕНИЕ ИСЛАМСКИХ И МЕЖДУНАРОДНЫХ НОРМ В ВОПРОСАХ РОДИТЕЛЬСКИХ ПРАВ И ОПЕКИ НАД РЕБЁНКОМ	193-202
<i>Qudratillayev Jaxongir Zokirjon o'g'li</i> INTERNETDAN FOYDALANISH HUQUQINING TARKIBIY QISMI	203-209
<i>Мукумов Бобур Мелибой угли</i> ОЦЕНКА РЕГУЛИРУЮЩЕГО ВОЗДЕЙСТВИЯ И ОБЩЕСТВЕННАЯ ЭКСПЕРТИЗА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН: ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ГОСУДАРСТВА, БИЗНЕСА И ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА	210-214
<i>Mamatmurodov Farrux Farxod o'g'li</i> FUNDAMENTAL DIFFERENCES AND ANALYSIS OF THE ORGANIZING PRINCIPLES OF ISLAMIC FINANCE AND TRADITIONAL FINANCE. IN THE EXAMPLE OF ISLAMIC BANKS AND TRADITIONAL BANKS	215-222
<i>Yarlakabov Sherali</i> ICHKI ISHLAR ORGANLARIDA KADRLAR BILAN ISHLASH HUQUQIY ASOSLARINING NAZARIY JIHATLARI	223-228
<i>Боймурзаев Жасурбек Бахтиярович</i> ЗНАЧЕНИЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ОПЕРАТИВНЫХ ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ С ОБЩЕСТВЕННОСТЬЮ В БОРЬБЕ С НАРКОТИКАМИ И НАПРАВЛЕНИЯ ЕГО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ	229-234
<i>Xadjiyev Azizbek Kadambayevich</i> “IJTIMOIY ADOLAT” TUSHUNCHASI, MAZMUNI VA TARKIBI VA XALQARO QONUNCHILIK Hujjatlarida tutgan o'rni	235-240
<i>Abulxayrov Rustamxon Ibodullayevich</i> PORTLASHDAN KEYIN KO'ZDAN KECHIRISH DAVOMIDA OLINGAN ASHYOVIY DALILLAR BO'YICHA TAYINLANADIGAN PORTLASH-TEKNIK VA PORTLOVCHI MODDALAR EKSPERTIZALARI HAL ETADIGAN MASALALAR	241-249
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Jumaniyozova Muhaiyo Tojiyevna</i> IJTIMOIY-GUMANITAR YO'NALISH PEDAGOGLARI KREATIV KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING DIDAKTIK IMKONIYATLARI.....	250-256
<i>Menglikulov Xayrulla Aliqulovich</i> OLIY O'QUV YURTIDA JISMONIY TARBIYANING TASHKILIIY SHAKLLARI	257-263
<i>Jurayeva Balxiya Farxod qizi</i> ROBOTOTEXNIKA DARSLARIDA STEAM – TA'LIM YONDASHUVINING AHAMIYATI	264-270
<i>Nasritdinova Madina Nurullayevna</i> ARTPEDAGOGIK YONDASHUV ASOSIDA BO'LAJAK PEDAGOGLARNING BADIIY-IJODIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHGA DOIR TAJRIBA-SINOV ISHLARI NATIJALARI TAHLILI VA SAMARADORLIK DARAJASI	271-275
<i>Charshanbiyev Namaz Maxmatmurodovich</i> KASBIY TA'LIM MUASSASALARIDA O'QUV JARAYONINI RAQAMLI TA'LIM PLATFORMALAR ASOSIDA TASHKIL ETISH METODIKASI	276-281

Received: 16 June 2025

Accepted: 5 July 2025

Published: 15 July 2025

Article / Original Paper

DEVELOPMENT TRENDS OF THE PERIODIC PRINT OF KARAKALPAKSTAN DURING THE YEARS OF INDEPENDENCE (1991-2018)

Khujaniyazov Uktam Yeshbaevich

Senior Lecturer, Department of Social Sciences,

Nukus State pedagogical Institute

Doctor of philosophy in historical sciences (PhD)

E-mail: uktam.1981@list.ru

Abstract. This research article talks about the positive changes in the periodical press of Karakalpakstan during the years of independence, that is, from 1991 to 2018.

Keywords: independence, decree, newspaper, magazine, press, law, publishing, society, culture.

QORAQALPOG'ISTON DAVRIY MATBUOTINING MUSTAQILLIK YILLARIDAGI RIVOJLANISH TENDENSIYALARI (1991-2018)

Xujaniyazov Uktam Eshbaevich,

Nukus davlat pedagogika instituti

Ijtimoiy fanlar kafedrası katta o'qituvchisi

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqolada mustaqillik yillarida ya'ni 1991-2018 yillar oralig'ida Qoraqalpog'iston davriy matbuotidagi ijobiy o'zgarishlar haqida aytiladi.

Kalit so'zlar: mustaqillik, farmon, gazeta, jurnal, matbuot, qonun, nashriyot, jamiyat, madaniyat.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I7Y2025N03>

Kirish.

Matbuot mustaqillikka erishgan birinchi kunlardan oq milliy g'oyani shakllantirish, ozod va obod Vatan, erkin va farovon hayot barpo etishdek buyuk maqsadlarni har bir inson ongida, uning ma'naviy olamida keng va mustahkam qaror toptirishga katta hissa qo'shib kelmoqda. Ayniqsa, yoshlarimizning dunyoqarashi tobora o'zgarib, ularning ong-u tafakkuri yuksalib, siyosiy va fuqarolik faolligi, daxldorlik tuyg'usi ortib borayotgan bir jarayonda to'rtinchi hokimiyat maqomiga ega bo'lgan ommaviy axborot vositalarining jamiyat taraqqiyotidagi o'rni beqiyosdir.

Adabiyotlar tahlili va metodologiyasi.

Mustaqillik davrida qoraqalpoq davriy matbuotining umumiy holati, ushbu davrdagi davriy nashrlarning faoliyati, matbuotning bozor iqtisodiyoti sharoitida madaniyatlar taraqqiyotiga va butun jamiyat madaniy hayotiga qanday ta'sir ko'rsatishi va OAV rivojlanishining huquqiy asoslari D. Bekbao'liyev, [1] Q. Qalekeev, [2] H. Atajanov, [3] tadqiqotlarida hamda A. Kojageldiyevning [4] ilmiy maqolalarida o'z aksini topgan. Ayniqsa, bu

borada tarix fanlari doktori S. Nurjanovning [5] davlat granti asosida matbuot tarixi sohasiga bag'ishlangan tadqiqoti o'zining faktik va ilmiy fikrlari bilan alohida ahamiyatga ega.

Muhokama.

Mazkur davrda mamlakat ommaviy axborot vositalari faoliyatining qonuniy kafolatlarini ta'minlashga qaratilgan, xalqaro demokratik talab va standartlarga to'la javob beradigan huquqiy zamin yaratildi. OAVni yanada liberallashtirish, so'z erkinligini ta'minlashga yo'naltirilgan, keng qamrovli tashkiliy – huquqiy chora – tadbirlar amalga oshirildi. Eng avvalo, OAV rivojlanishini ta'minlaydigan, demokratik talab va standartlarga mos keladigan qonunchilik bazasi yaratildi.

Shu bilan birga, nodavlat ommaviy axborot vositalarini rivojlantirishga qaratilgan harakatlar, ularning axborot sohasini demokratlashtirishdagi faol ishtirokini ta'minlashga yo'naltirilgan institutsional islohotlar amalga oshirildi.

Qoraqalpog'iston matbuoti ham mustaqillik yillarida mamlakatda yuz berayotgan iqtisodiy, ijtimoiy, siyosiy, ma'naviy o'zgarishlarning ijobiy va salbiy taraflarini yoritib beruvchi asosiy vosita va ko'zguga aylandi.

Natijalar.

Mustaqilligimizning dastlabki yillarida bozor munosabatlari sharoitida tahririyatlar oldida paydo bo'lgan eng muhim muammolardan biri-davriy nashrlar uchun homiylik qiluvchi muassasalarni topish mashaqqati bo'ldi. Iqtisodiy jihatdan kamquvvat korxonalar ko'p bo'lgan Qoraqalpog'iston sharoitida bu masalani hal etish oson kechmadi.

Mablag' yetishmasligi, qog'oz bahosining qimmatlashishi, xarajatlarning ortishi matbuot sohasida qiyinchiliklarni keltirib chiqardi. Bu esa o'z navbatida respublika miqyosidagi gazeta va jurnallarning chiqishining qiyinlashishiga va tiraj miqdorining kamayishiga olib keldi. 1992-yil 28-aprelda qabul qilingan "Bozor munosabatlariga o'tish sharoitida respublika ommaviy axborot vositalarini davlat yo'li bilan muhofaza qilishning birinchi navbatdagi chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-391-sonli O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Farmonining ijrosi matbuot iqtisodini ma'lum darajada tartibga keltirdi. Ammo uning moddiy ahvoli talab darajasida to'g'rilanmadi.

Natijada 1992-yili hududdagi chop etilayotgan gazetalar tiraji 1991-yilga solishtirganda 31,2 % ga, 1990-yilga solishtirganda 55, 8 % ga qisqardi. [6; 40-b] Respublika miqyosidagi gazetalardan bo'lgan "Бесті Капакалпакстана" gazetasining tiraji 1992-yili 1990-yilga solishtirganda 14,3 ming donadan 9,9 mingga, "Yerkin Qaraqalpaqstan" gazetasi 68, 1 mingdan 45 mingga, yoshlar gazetasi bo'lgan "Qaraqalpaqstan jaslari" gazetasi 29,3 mingdan 14,7 mingga, bolalar gazetasi "Jetkenshek" 40 mingdan 27,9 mingga, "Amudaryo" jurnali 28,4 mingdan 14 ming donaga qisqardi. Bundan tashqari davriy matbuot korxonalarida xodimlarni qisqartirishlar ham amalga oshirildi. Mazkur yillari respublika davriy matbuoti sohasidan 167 nafar xodim qisqartirildi.[6;43-b]

Muammoni ma'lum darajada ijobiy hal etish maqsadida O'zbekiston Respublikasi hukumati Qoraqalpog'istonda chop etilayotgan gazeta va jurnallar uchun 1993-yilning birinchi yarmida ajratgan 20 mln so'm mablag'i ham holatni tubdan yaxshilay olmadi. Mazkur yilni Qoraqalpog'iston gazeta va jurnallari, nashriyotlari 12 mln 891 ming so'm qarz bilan yakunladi. "Yerkin Qaraqalpaqstan" gazetasining 1994-yil 2-iyuldagi soni 994 donaga tushib, haftalik gazetaga aylanib qoldi. "Karaqalpaqstan jaslari" gazetasi mazkur yil 1-iyulda 415 nusxa, bolalar va o'smirlar gazetasi "Jetkinshek" esa bor yo'g'i 155 nusxada chop etildi. [1;12 –13-b]

Qiyinchiliklarga qaramasdan, Qoraqalpog'iston Jo'qorg'i Kengesi, Vazirlar kengashining "Yerkin Qaraqalpaqstan", "Вести Каракалпакстана", "Amu tongi" gazetalari, yozuvchilar uyushmasining "Amudaryo" jurnali, O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasining Qoraqalpog'iston bo'limi "Xabarchisi" kabilar muntazam chop etilib turdi.

1994-yili respublikada jami 31 nomda gazeta, jumladan, 6 nomda respublika, 2 nomda shahar, 15 nomda tuman, 8 nomda korxona va muassasalar gazetalari va 8 nomda jurnal chop etildi.[1;12-b] 1996-yilga kelib, 7 nomda respublika, 14 nomda tuman, 2 nomda shahar, 5 nomda tarmoq gazetalari va 4 nomda jurnallar chop etilgan. Shuningdek, bu davrda respublikada 2 ta nashriyot faoliyat yuritdi.[7]

Matbuot xodimlarining moddiy va ijtimoiy sharoitiga ham e'tibor qaratildi. Joylardagi bosmaxonalar tuman hokimliklarining yordamlari tufayli o'z ishchilari oylik maoshlarining o'z vaqtida berib borilishiga erishdi.

Shu bilan birga, davlat matbuoti qo'mitasi o'z ichki imkoniyatlaridan ham keng foydalandi. Har xil qog'oz blankalarga buyurtmalar olib, o'z iqtisodiy holatini yaxshilashga harakat qildi. Natijada, Nukus matbaa ishchi xizmatchilari 1996-yili 32,2 million so'mlik mahsulot ishlab chiqarib, 70 million so'mlik sof foyda olishga muvaffaq bo'ldi. Bundan tashqari 4 million so'mlik kundalik daftar, o'quv kitoblari, devonxona daftarlari va boshqa mahsulotlar ishlab chiqardi va aholiga 220,7 ming so'mlik pullik xizmat ko'rsatdi.[8]

Ommaviy axborot vositalari va matbuot faoliyati hukumat diqqat markazida bo'ldi. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi tomonidan 1996-yil 30-avgustda "Noshirlik faoliyati to'g'risida"gi Qonun qabul qilindi natijada nashriyotlar eski uskunalar o'rniga jahon andazalariga mos keladigan matbuot uskunalari bilan ta'minlandi. 1996-1997-yillarda Nukus poligraf kombinati mahsulotlari sifatini yaxshilash maqsadida Germaniyaning "Geydelberg SNG" firmasi bilan shartnoma tuzib, shu asosda Avstriyadan turli xildagi matbaa dastgohlari olib kelindi. Jumladan, ular orasida xalqaro toifadagi "SFS — 72", "GTO -52", "KVIKMASTER 46-1" rusumli mashinalar [2; 9-b] bo'lib, ular yordamida nashrlarni ofset usulida chop etish, suratlarni zamonaviy usulda tayyorlash, matnlarni kompyuterlarda terish imkoniyati yaratildi. Bunday o'zgarishlar gazeta-jurnallarning tez va sifatli chiqishiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

1997-yil boshidan boshlab, Qoraqalpog'iston Respublikasi matbuot ishlari bo'yicha davlat qo'mitasiga qarashli barcha tashkilotlar, korxonalar davlat tili to'g'risidagi Qonunni amalga oshirish bo'yicha jadallik bilan ish boshlashga, aloqa qog'ozlarini davlat tilida yozishga, lotin yozuviga asoslangan qoraqalpoq alifbosini joriy qilishga kirishdi. Har yili bosqichma-bosqich maktab darsliklari lotin yozuviga o'tkazib borildi. Mazkur o'quv yilida "Bilim" nashriyoti 127 nomda 10086 bosma taboq hajmida maktab va o'quv-uslubiy adabiyotlarni 723,5 ming nusxada chop etib, 1,6 million so'm sof daromad oldi. "Qoraqalpog'iston" nashriyoti esa 142 nomda 549,1 bosma toboq hajmida 208,9 ming nus'hada adabiyotlar chop etib 1,2 million sof daromad oldi. [8]

Ommaviy axborot vositalariga hukumat tomonidan moddiy va ma'naviy yordam va e'tiborning ortib borganligi yildan yilga bu sohaning kengayib, rivojlanib borishiga zamin yaratdi. Buni quyidagi faktlardan ham ko'rish mumkin.

2001-yilga kelib, hududdagi ommaviy axborot vositalarining umumiy soni 52 ta bo'lib, shulardan 35 tasi gazeta, 8 tasi jurnal, 1 ta byulleten-axborotnoma, 5 ta televideniye, 2 ta radio, 1 ta axborot agentligi faoliyat yuritdi. [9]

2007-yilda esa, hududda 38 ta gazeta, 7 ta jurnal, 1 ta byulleten, 1 ta axborot agentligi, davlat teleradiokanali, To'rtko'l, Ellikqal'a televideniylari faoliyat yuritgan.[10] 2011-yilga kelib, ular soni yanada oshdi. Ularning umumiy soni 53 ta bo'lib, shulardan 36 tasi gazeta, 9 tasi jurnal, 1 ta byulleten-axborotnoma, 4 ta televideniye, 2 ta radio, 1 ta axborot agentligi va 2 ta "Qoraqalpog'iston" va "Bilim" nashriyoti faoliyat yuritdi. 2018-yilga kelib, respublikadagi OAV umumiy soni 61 ta, bo'lib shundan 44 ta gazeta, 8 ta jurnal, 1 ta axborot agentligi, 1 ta blyuten axborotnoma, 5 ta televideniye, 3 ta radio kanal faoliyat ko'rsatgan.[11]

Qoraqalpoq milliy matbuotiga nazar tashlasak, keyingi yillarda turli mavzulardagi ruknlarning ko'payganligini ko'ramiz. Bu davrda Qoraqalpog'iston milliy matbuotida avvallari keskin tanqidga uchrab qatag'on qilingan yoki kam e'tibor berilgan xalq qahramonlari, milliy urf-odat va an'analar, milliy o'zlik va milliy mezonlarga bag'ishlangan maqolalar chop etila boshlandi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, 1991-1994-yillarda milliy qahramonlar haqida nashr etilgan maqolalar 1995-2000-yillarga nisbatan ko'proq e'lon qilingan. [2;18-b] 1991-2000-yillar orasida esa din arboblari, din peshvolari bo'lgan tarixiy shaxslar nomlarini tiklash va ularga xolisona baho berishga bag'ishlangan materiallar nashr qilingan va namoyish etilgan.

"Yerkin Qaraqalpaqstan" gazetasi 2004-2005-yillarda 100 dan ortiq, "Jetkenshek" gazetasi 130 dan ortiq, 2010-yilga kelib esa "Yerkin Qaraqalpaqstan" gazetasi 180 dan ortiq, "Jetkenshek" gazetasi esa 200 dan ortiq har-xil ruknlardan foydalangan.[9;54-b]

Mavzular diapozoni yildan yilga kengayib borgan, ayniqsa: "Yerkin Qaraqalpaqstan", "Вести Каракалпакстана", "Qoraqalpog'iston tongi", "Qaraqalpaqstan jaslari", va "Ustaz joli" gazetalarida "Tarix", "XXI asr arxeologiya yangiliklari", "O'tmish va biz", "Manbalar", "Tarixga nazar tashlasak", "Tarixdan manbalar" nomli mavzularda maqolalar berilib, u xalqda katta qiziqish uyg'otgan.

Alohida ta'kidlash joizki, madaniyat sohasi rivoji, yutuqlari, muammolari va ularning yechimlari haqida tizimli ravishda ma'lumot berib borayotgan, Qoraqalpog'iston madaniyatining rivojlanishida alohida mavqega ega bo'lgan "Qoraqalpog'iston madaniyati" gazetasining roli juda muhim bo'ldi. Gazetaning dastlabki soni 1993-yil yanvar oyida chiqarilib, u 2500 nus'hada chop etilgan. 2005-yili gazeta "Madaniyat va sport" deb qayta nomlanib, 4-mart kuni 4 rangda chiroyli dizaynda 2900 nus'hada chop etildi. 2013-yildan boshlab gazetani doimiy ravishda yuqori sifatli oq (ofset) qog'ozda, 2 rangda, ba'zida 4 rangda chiqarish yo'lga qo'yilgan. 2005-2017-yillar oralig'ida "Madaniyat va sport" gazetasining 610 soni chiqarildi. Mazkur gazeta 2017-yil madaniyat va sport vazirligi sohasidagi amalga oshirilgan islohotlardan keyin "Qoraqalpog'iston sporti" nomi bilan chiqa boshlagan. Shundan keyin Madaniyat vazirligi o'zining kasbiy gazetasini tashkil qilishi zaruratga aylandi. Natijada 2017-yil 9-mayda yangi "Qoraqalpog'iston madaniyati" gazetasi tashkil qilinib, 2018-yil yanvar oyidan boshlab chop etila boshlandi. Bugungi kunda gazeta 2 rangda bayram sonlarida esa 4 rangda yuqori sifatli qog'ozda haftasiga 1 marta muntazam ravishda chop etib kelinmoqda.

Xulosa.

Keltirilgan raqamlar shuni ko'rsatadiki, mustaqillik yillarida mamlakatimizda boshqa sohalar kabi OAV sohasi ham rivojlandi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining bu haqda: "Butun mamlakatimiz qatori O'zbekiston ommaviy axborot vositalari ham mustaqillik yillarida katta rivojlanish yo'lini bosib o'tganini barchamiz yaxshi bilamiz va bunday yutuqlar bilan haqli

ravishda faxrlanamiz” deganidek yurtimizda ommaviy axborot vositalari sohasi juda katta yutuqlarga erishdi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Bekbao'liyev D. Davlat mustaqilligi yillarida Qoraqalpog'iston davriy matbuoti. (1991-1994 yy.). Tarix. fan. nom. diss. .. avtoref. – Toshkent, 1997. – 23 b.
2. Qalekeev Q. Mustaqillik davri Qoraqalpog'iston matbuotida tarixiy shaxslar talqini. Filol. fan. nom. diss. avtoref. – Toshkent, 2004. – 23 b.
3. Atajanov H. Qoraqalpog'iston matbuotida ma'naviyat masalalarining talqini. (2000-2010-yillar materiallari asosida). Filol. fan. nom. diss. avtoref. – Toshkent, 2012.– 24b.
4. Кожагелдиев А.У. Роль средства массовой информации в демократизации общества. // Вестник КГУ им Бердаха. – 2012. – №3-4. – С. 61-65.
5. Нуржанов С. Аксиологические аспекты публикаций газеты –Еркин Каракалпакстан|| в 1998-2002 гг. //Вестник ККО АН РУз. –2014. – №1. – С. 104-106.; Периодическая печать Каракалпакстана в системе общественных отношений. – Нукус: Илим, 2015. – 95 с.; Правовые основы функционирования периодической печати Узбекистана в период независимости. // Вестник ККО АН РУз. –2016. – №2. – С.104-106.
6. QR MDA. P –423 - jamg'arma, 1 – ro'yxat, 27 – yig'ma jild.
7. Yesemuratov A. Jumis mashqalasiz bolmaydi. // Yerkin Qaraqalpaqstan. – 1997. – 24-iyun.
8. Boltaboyev Y. Qoraqalpog'iston matbaasi: kecha, bugun, ertaga. // Qoraqalpog'iston tongi. –1997.– 27-iyun.
9. Bekbao'liyev D. Gazeta qalay shig'adi. – Nekis: Bilim, 2011. – B. 89.
10. QR MDA. M – 576-jamg'arma, 1 –ro'yxat, 2322-yig'ma jild, 21- varaq.
11. Bekmuratov A. Jurnalistler – ja'aliq jarshilari. // Yerkin Qaraqalpaqstan. – 2018. – 28-iyun.
12. Mirziyoyev Sh. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. –Toshkent: O'zbekiston, 2017. – B. 497.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 4 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).